

**ความรู้และทัศนคติของหญิงตั้งครรภ์ต่อการรับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์
ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี**

อรุณี ธาระรุ่ง
วิรัชพัชร นิธิพงศ์

บทคัดย่อ

การศึกษาแบบตัดขวางเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ ของหญิงตั้งครรภ์ต่อการรับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ และศึกษาอุปสรรค ความต้องการของหญิงตั้งครรภ์ต่อการจัดบริการทันตกรรม กลุ่มตัวอย่างคือหญิงตั้งครรภ์ทุกคนที่มาใช้บริการฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2560 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2561 จำนวน 192 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามชนิดให้ผู้ตอบกรอกข้อมูลเอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยสถิติไคสแควร์ และการวิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการศึกษาพบว่าหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 27.6 ปี กลุ่มที่มาใช้บริการมากที่สุดคืออายุ 20-29 ปี ร้อยละ 53.4 ระดับการศึกษามัธยมศึกษา หรือต่ำกว่า ร้อยละ 58.6 อาชีพลูกจ้าง/พนักงานบริษัท/ลูกจ้างรัฐ ร้อยละ 27.1 สิทธิการรักษาพยาบาลส่วนใหญ่คือประกันสังคม ร้อยละ 39.1 อายุครรภ์เฉลี่ย 15.0 สัปดาห์ ส่วนใหญ่มีอายุครรภ์ 4-12 สัปดาห์ ร้อยละ 50.5 และเป็นการตั้งครรภ์ครั้งแรก ร้อยละ 53.7 หญิงตั้งครรภ์ร้อยละ 84.2 ระบุว่าตนเองมีปัญหาสุขภาพช่องปาก คือมีฟันผุ ร้อยละ 50.5 มีหินปูน ร้อยละ 48.4 มีกลิ่นปาก ร้อยละ 17.4 เหงือกอักเสบ/บวม/มีเลือดออก ร้อยละ 15.8 ระดับการศึกษาของหญิงตั้งครรภ์ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ ประเด็นความรู้ที่กลุ่มตัวอย่างตอบไม่ถูกต้อง 3 ลำดับแรกคือ แม่ฟันผุตอนท้องเกิดจากลูกดื่งแคลเซียมไปใช้ (ร้อยละ 84.9) การเป็นโรครำมะนาดขณะท้องอาจทำให้คลอดก่อนกำหนดหรือลูกมีน้ำหนักตัวน้อย (ร้อยละ 84.4) การอาเจียนบ่อยครั้งขณะแพ้ท้อง ทำให้ฟันสึกกร่อน (ร้อยละ 82.8) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจจะมารับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์คือ การได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์คือ ระดับการศึกษา และอาชีพของหญิงตั้งครรภ์ อุปสรรคต่อการไปรับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ 3 ลำดับแรกคือ กลัวส่งผลเสียต่อบุตรในครรภ์ (ร้อยละ 27.1) กลัวการทำฟัน (ร้อยละ 23.4) และคิดว่าไม่สามารถทำฟันได้ขณะตั้งครรภ์ (ร้อยละ 18.2) ผลการศึกษาสามารถนำไปพัฒนาการจัดบริการสุขภาพช่องปากให้ตอบสนองความต้องการของหญิงตั้งครรภ์ ในด้านความสะดวกรวดเร็ว ลดระยะเวลารอคอย จัดช่วงเวลาเปิดบริการให้เหมาะสม และเพิ่มช่องทางเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพช่องปากในระหว่างตั้งครรภ์

ความรู้และทัศนคติของหญิงตั้งครรภ์ต่อการรับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี

อรุณี ธนะรุ่ง และ วิมลพัชร นิธิพงศ์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพช่องปากที่ดีของหญิงตั้งครรภ์เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสุขภาพครรภ์ และสุขภาพของทารก หญิงตั้งครรภ์มักจะเป็นโรคในช่องปากมากกว่าหญิงวัยเจริญพันธุ์ปกติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนขณะตั้งครรภ์ ทำให้เกิดการเหงือกบวมอักเสบ มีเลือดออก มีโอกาสเกิดโรคปริทันต์ นอกจากนี้ยังพบการสึกกร่อนของฟัน ซึ่งเป็นผลจากการอาเจียนเมื่อมีอาการแพ้ท้อง มีสภาวะปากแห้ง และเสี่ยงต่อโรคฟันผุเพิ่มขึ้น เพราะพฤติกรรมกินอาหาร ขนม หรือเครื่องดื่มบ่อยครั้ง จึงมีความจำเป็นต้องดูแลสุขภาพช่องปากและฟันในช่วงตั้งครรภ์เพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ โรคในช่องปากที่พบมากในหญิงตั้งครรภ์ คือ โรคเหงือกอักเสบ โรคปริทันต์ และโรคฟันผุ หญิงตั้งครรภ์มีโอกาสเป็นโรคเหงือกอักเสบรุนแรง เนื่องจากระดับฮอร์โมนโปรเจสเตอโรนที่สูงขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของหลอดเลือดขนาดเล็ก สภาพของเหงือกมีปฏิกิริยาไวต่อสารพิษจากแบคทีเรียในคราบจุลินทรีย์ จึงเกิดเหงือกอักเสบและลุกลามเป็นโรคปริทันต์อักเสบได้ง่ายกว่าช่วงเวลาอื่น และมีความเสี่ยงต่อการเกิดฟันผุมากขึ้น เนื่องจากหญิงตั้งครรภ์รับประทานอาหารบ่อยขึ้นไม่เป็นเวลา การกินขนมหวาน อาหารรสเปรี้ยว อาหารหมักดอง และอาการอาเจียนบ่อยครั้งขณะแพ้ท้อง อาจทำให้เกิดฟันกร่อนจากการสัมผัสกรดอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีอาการคลื่นไส้ ไม่สามารถแปรงฟันและดูแลสุขภาพช่องปากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การที่หญิงตั้งครรภ์เป็นโรคปริทันต์หรือมีการอักเสบในช่องปากแล้วไม่ได้รับการรักษา นอกจากจะส่งผลต่อการคลอดเร็วอาหารแล้ว ยังอาจส่งผลต่อคุณภาพของการตั้งครรภ์ การคลอดก่อนกำหนด และทารกแรกคลอดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ มีรายงานการศึกษาที่ยืนยันถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวโดยอธิบายว่าภาวะปริทันต์อักเสบจะกระตุ้นการหลั่ง Inflammatory cytokines และ C-reactive protein เข้าสู่กระแสเลือด และกระตุ้นการสร้าง prostaglandin E2 ทำให้เกิดการบีบตัวของมดลูก การขยายตัวของอุ้งเชิงกราน หรือเกิดการฉีกขาดของเนื้อเยื่อปากมดลูก จึงทำให้คลอดก่อนกำหนด Inflammatory cytokines และ C-reactive protein อาจกระตุ้นให้ผนังหลอดเลือดที่มดลูกทำงานผิดปกติ ทารกในครรภ์ได้รับสารอาหารน้อยลง และอาจมีผลให้ไม่เจริญเติบโต และน้ำหนักแรกคลอดต่ำกว่าเกณฑ์ รายงานการศึกษามีกลุ่มควบคุม (Case-control study) ในจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ.2550 พบว่ามารดาที่เป็นโรคปริทันต์อักเสบ (Clinical attachment loss 4 มิลลิเมตรขึ้นไป อย่างน้อย 1 ตำแหน่งในช่องปาก) มีความเสี่ยงในการคลอดบุตรน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัมมากกว่ามารดาที่มีสภาวะปริทันต์ปกติ ถึง 3 เท่า โดยพบความสัมพันธ์นี้เฉพาะในกลุ่มมารดาที่อายุน้อยกว่า 20 ปี

นอกจากนี้ปัญหาสุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์ยังอาจส่งผลต่อการสร้างฟันน้ำนมของลูก ที่เริ่มสร้างตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาอายุ 6 สัปดาห์ หากแม่ไม่ได้สารอาหารครบถ้วนจะทำให้การสร้างหน่อฟันผิดปกติ หรือมีการสร้างต่อมน้ำลายที่ไม่สมบูรณ์ ผลคือน้ำลายได้น้อย ลูกจะมีฟันผุได้ง่าย การที่มารดามีฟันผุลุกลาม (active caries) จะมีปริมาณเชื้อแบคทีเรีย Mutans Streptococci ในช่องปากมาก มีโอกาสสูงที่จะถ่ายทอดเชื้อโรคฟันผุจากแม่สู่ลูกผ่านทางน้ำลาย โดยการจูบ การป้อนอาหารโดยการเป่าหรือรับประทานอาหารร่วมกัน การชิมอาหาร การใช้ช้อนร่วมกัน เด็กจะได้รับเชื้อโรคฟันผุ ซ้ำๆ บ่อยครั้งทำให้เกิดโรคฟันผุนรุนแรง (Severe Early Childhood Caries)

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กำหนดให้มีบริการส่งเสริมสุขภาพช่องปากในคลินิกฝากครรภ์คุณภาพ และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้กำหนดชุดสิทธิประโยชน์ทางทันตกรรมสำหรับหญิงตั้งครรภ์ ประกอบด้วยบริการตรวจสุขภาพช่องปาก การฝึกทักษะการแปรงฟัน และการใช้ไหมขัดฟันแบบลงมือปฏิบัติโดยการ ย้อมสีคราบจุลินทรีย์ การให้คำแนะนำการดูแลสุขภาพช่องปาก และการให้บริการรักษาทางทันตกรรมตามความ จำเป็น การวางแผนรักษาทันตกรรมในหญิงตั้งครรภ์ จะต้องคำนึงถึงอายุครรภ์ การได้รับยาของหญิงตั้งครรภ์ อาการ และปัจจัยเสี่ยงของหญิงตั้งครรภ์ ช่วงเวลาที่ปลอดภัยที่สุดในการให้บริการทันตกรรม คือ ช่วงอายุครรภ์ที่ 4-6 เดือน หรือช่วงอายุครรภ์ 14-20 สัปดาห์ (ไตรมาสที่2) เพราะอาการคลื่นไส้ลดลง ความเสี่ยงที่จะแท้งบุตรลดลง และการ สร้างอวัยวะของทารกเสร็จสมบูรณ์ มดลูกของหญิงตั้งครรภ์จะอยู่ต่ำกว่าสะดือจนถึงอายุครรภ์ 20 สัปดาห์ จึงเป็น ช่วงเวลาที่หญิงตั้งครรภ์สะดวกที่จะนอนรับบริการบนเก้าอี้ทำฟัน ยกเว้นกรณีมีการติดเชื้อในช่องปาก ควรให้การ รักษาแก่หญิงตั้งครรภ์ทันที โดยทันตแพทย์จะพิจารณารักษาเฉพาะที่จำเป็นเพื่อไม่ให้โรคลุกลาม และนัดมารับการ รักษาที่สมบูรณ์ในระยะหลังคลอด

ปีงบประมาณ 2560 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี มีหญิงตั้งครรภ์มาฝากครรภ์จำนวน 1,040 คน ได้รับการตรวจสุขภาพช่องปากที่คลินิกทันตกรรม 864 คน หรือร้อยละ83.1 พบว่าหญิงตั้งครรภ์มีฟันผุ ร้อยละ78.7 และมีเหงือกอักเสบร้อยละ95.7 ควรได้รับการรักษา แต่ข้อมูลการมารับบริการทางทันตกรรมตามแผนการ รักษาพบว่าหญิงตั้งครรภ์มารับบริการรักษาทันตกรรมเพียง 78 คน การมารับบริการทางทันตกรรมมีความสำคัญใน การแก้ไขปัญหาสุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์และป้องกันผลเสียต่อทารกในครรภ์ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยด้านความรู้ ทักษะคิด อุปสรรคและความต้องการของหญิงตั้งครรภ์ต่อการจัดบริการสุขภาพช่องปาก ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 เพื่อนำมาใช้วางแผนพัฒนารูปแบบการจัดบริการสุขภาพช่องปากที่ มีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการ และส่งเสริมให้หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลสุขภาพช่องปากอย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ของหญิงตั้งครรภ์เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ และทัศนคติต่อการมารับ บริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์
2. เพื่อศึกษาอุปสรรค และความต้องการของหญิงตั้งครรภ์ ต่อการจัดบริการสุขภาพช่องปากของ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเฉพาะกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ที่มารับบริการฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 อ.เมือง จ.ราชบุรี ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2560 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2561

นิยามศัพท์

หญิงตั้งครรภ์ หมายถึง หญิงมีครรภ์ที่มารับบริการฝากครรภ์ในคลินิกฝากครรภ์ (Antenatal Care Clinic) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ความรู้ หมายถึง ความเข้าใจ สารสนเทศ หรือสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า สิ่งที่ได้รับมา จากการได้ยินได้ฟัง การปฏิบัติ หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ช่องปาก และบริการทันตกรรม

ทัศนคติ หมายถึง แนวความคิดเห็น ความเห็น ความรู้สึกนึกคิดที่หญิงตั้งครรภ์มีต่อการดูแลสุขภาพช่องปาก และบริการทันตกรรม โดยอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบันของหญิงตั้งครรภ์

สุขภาพช่องปาก หมายถึง การมีสภาวะช่องปากที่สมบูรณ์ ประกอบด้วยการมีฟันใช้งานได้เหมาะสมตามวัย ไม่มีฟันผุที่ยังไม่ได้รับการรักษา ไม่มีคามผิดปกติหรือรอยโรคใดๆ ของอวัยวะในช่องปาก ได้แก่ ลิ้น ริมฝีปาก อวัยวะปริทันต์ (เหงือก เอ็นยึดปริทันต์ เคลือบรากฟัน กระดูกขาฟัน) เพดานปาก ต่อม้ำลาย กระพุ้งแก้ม และเนื้อเยื่อช่องปาก

การเข้ารับบริการทันตกรรม หมายถึง การใช้บริการด้านการรักษาทันตกรรมของหญิงตั้งครรภ์ หมายรวมทั้งในสถานพยาบาลภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ บริการตรวจสุขภาพช่องปากและฟัน อุดฟัน ชุดหินน้ำลาย/ชุหินปูน ถอนฟัน ผ่าฟันคุด ใส่ฟัน เป็นต้น

บริการสุขภาพช่องปาก หมายถึง บริการส่งเสริมและป้องกันโรคในช่องปาก บริการรักษาทางทันตกรรม และการฟื้นฟูสุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

- (1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ สิทธิรักษาพยาบาล โรคประจำตัว
- (2) ประวัติการตั้งครรภ์ ได้แก่ อายุครรภ์ปัจจุบัน ลำดับของการตั้งครรภ์ อายุครรภ์เมื่อฝากครรภ์ครั้งแรก
- (3) ปัจจัยนำ ได้แก่ การรับรู้สุขภาพช่องปากของตนเอง ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ และประวัติการใช้บริการสุขภาพช่องปากก่อนตั้งครรภ์
- (4) ปัญหาอุปสรรคต่อการมารับบริการสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ และข้อเสนอแนะต่อการจัดบริการ

ตัวแปรตาม คือ การตัดสินใจมารับบริการสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบตัดขวางเชิงสำรวจ (Cross-sectional survey) ประชากรที่ศึกษา คือ หญิงตั้งครรภ์ทุกคนที่มาฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2560 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2561 มีเกณฑ์การคัดเลือกคือ สัญชาติไทย สามารถสื่อสารโดยอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ให้กลุ่มตัวอย่างกรอกข้อมูลด้วยตนเอง (Self-administered questionnaire) ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่1 ข้อมูลส่วนบุคคลและประวัติการตั้งครรภ์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ สิทธิรักษาพยาบาล โรคประจำตัว อายุครรภ์ปัจจุบัน ลำดับของการตั้งครรภ์ และอายุครรภ์เมื่อฝากครรภ์ครั้งแรก

ส่วนที่2 สุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ การรับรู้ปัญหาสุขภาพช่องปากของตนเอง และปัญหาสุขภาพช่องปาก เช่น ปวดฟัน มีฟันผุ/ฟันเป็นรู เหงือกบวม เหงือกมีเลือดออก มีหินปูน ฟันโยก ฯลฯ โดยเป็นคำถามเลือกตอบได้หลายข้อ

ส่วนที่3 ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ เป็นคำถามเลือกตอบเพียง 1 ข้อ ตัวเลือกคำตอบคือ ใช่ ไม่ใช่ และไม่รู้ จำนวน 5 ข้อคำถาม และอีก 1 ข้อคำถามเรื่องอายุครรภ์ที่เหมาะสมในการรับบริการรักษาทันตกรรม มี 4 ตัวเลือกคำตอบ คือ อายุครรภ์ตามไตรมาส (1-3 เดือน, 4-6 เดือน, 7-9 เดือน) และไม่รู้

ส่วนที่4 การใช้บริการสุขภาพช่องปากก่อนตั้งครรภ์ และการตัดสินใจมารับบริการสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ จำนวน 3 ข้อคำถาม เป็นคำถามเลือกตอบเพียง 1 ข้อ

ส่วนที่5 ปัญหาอุปสรรคต่อการรับบริการสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ และข้อเสนอแนะต่อการจัดบริการ จำนวน 2 ข้อคำถาม โดยข้อคำถามเกี่ยวกับอุปสรรคต่อการรับบริการ เป็นคำถามเลือกตอบได้หลายข้อ และให้เรียงลำดับข้อเลือกที่เป็นอุปสรรคมากที่สุด 3 ลำดับแรก ส่วนข้อคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ/ความต้องการต่อการจัดบริการสุขภาพช่องปาก เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความเห็นอย่างอิสระ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยสถิติไคสแควร์ และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปและประวัติการตั้งครรภ์

ข้อมูลที่น่าสนใจวิเคราะห์รวบรวมจากแบบสอบถามจำนวน 192 ชุด หญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 27.6 ปี กลุ่มอายุที่มารับบริการฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่5 มากที่สุดคือหญิงตั้งครรภ์อายุ 25-29 ปี ร้อยละ31.9 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 20-24 ปี และกลุ่มอายุ 30-34 ปี ร้อยละ21.5 เท่ากันทั้งสองกลุ่มสถานภาพสมรส ร้อยละ84.4 ระดับการศึกษาสูงสุดของกลุ่มตัวอย่างคือ ปริญญาตรี ร้อยละ33.0 รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ30.4 และมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ22.5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพลูกจ้าง/พนักงานบริษัท/ลูกจ้างรัฐ ร้อยละ27.1 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ22.4 และไม่ได้ทำงาน/แม่บ้าน ร้อยละ23.4 หญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้พอใช้ ไม่มีเหลือเก็บ ร้อยละ63.0 ข้อมูลสุขภาพพบว่าไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ91.1 มีสิทธิการรักษาประกันสังคม ร้อยละ39.1 รองลงมาคือสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า ร้อยละ26.6 รายละเอียดข้อมูลดังตารางที่1

ข้อมูลการตั้งครรภ์ของกลุ่มตัวอย่างในตารางที่2 พบว่าหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างมีอายุครรภ์เฉลี่ย 15.0 สัปดาห์ โดยร้อยละ50.5 มีอายุครรภ์ปัจจุบัน 4-12 สัปดาห์ และร้อยละ33.7 มีอายุครรภ์ปัจจุบัน 13-24 สัปดาห์เป็นการตั้งครรภ์ครั้งแรก ร้อยละ53.7 และตั้งครรภ์ครั้งที่สอง ร้อยละ35.1 เฉลี่ยอายุครรภ์เมื่อฝากครรภ์นี้ครั้งแรก 10.3 สัปดาห์ หญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ78.5 ฝากครรภ์ปัจจุบันครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ 0-12 สัปดาห์ และร้อยละ18.1 ฝากครรภ์ปัจจุบันครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ 13-24 สัปดาห์

การรับรู้สุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์

หญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ15.8 รับรู้ว่าตนเองมีสุขภาพช่องปากดี และร้อยละ84.2 รับรู้ว่ามีปัญหาสุขภาพช่องปาก เรียงลำดับปัญหาสุขภาพช่องปากโดยใช้สัดส่วนหญิงตั้งครรภ์ที่มีปัญหาจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ มีฟันผุ(ร้อยละ50.5) มีหินปูน(ร้อยละ48.4) มีกลิ่นปาก(ร้อยละ17.4) เหงือกอักเสบ/บวม/มีเลือดออก(ร้อยละ15.8) มีฟันคุด(ร้อยละ15.8) ปวดฟัน(ร้อยละ8.4) และปัญหาในช่องปากอื่นๆ(ร้อยละ3.7) รายละเอียดข้อมูลดังตารางที่3

ตารางที่1 แสดงข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวนคน	ร้อยละ
1.1 อายุของหญิงมีครรภ์		
ต่ำกว่า 20 ปี	22	11.5
20-24 ปี	41	21.5
25-29 ปี	61	31.9
30-34 ปี	41	21.5
35-39 ปี	20	10.5
ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป	6	3.1
1.2 สถานภาพการสมรส		
สมรส	162	84.4
อยู่ด้วยกัน ไม่ได้สมรส/ไม่ได้จดทะเบียน	8	4.2
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	8	4.2
โสด	5	2.6
อื่นๆ ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	9	4.7
1.3 ระดับการศึกษาสูงสุด		
ไม่ได้เรียน/ประถมฯ	11	5.8
มัธยมต้น	43	22.5
ม.ปลาย/ปวช.	58	30.4
อนุปริญญา/ปวส.	13	6.8
ปริญญาตรี	63	33.0
สูงกว่าปริญญาตรี	3	1.6
1.4 อาชีพ		
ไม่ได้ทำงาน/แม่บ้าน	45	23.4
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	43	22.4
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท/ลูกจ้างรัฐ	52	27.1
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	15	7.8
รับจ้างทั่วไป	25	13.0
เกษตรกร/ประมง	12	6.3
1.5 รายได้		
ไม่มีรายได้	12	6.3
มีรายได้ แต่ไม่พอใช้	13	6.8
มีรายได้ พอใช้	121	63.0
มีรายได้ พอใช้ มีเหลือเก็บ	46	24.0
1.6 โรคประจำตัว		
ไม่มี	175	91.1
มีโรคประจำตัว ได้แก่ หอบ ภูมิแพ้ ไช้นัส ฯลฯ	17	8.9
1.7 สิทธิการรักษาพยาบาล		
ประกันสุขภาพถ้วนหน้า	51	26.6
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	16	8.3
ประกันสังคม	75	39.1
ชำระเงินเอง	47	24.5

ตารางที่2 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลการตั้งครรภ์	จำนวนคน	ร้อยละ
2.1 อายุครรภ์ปัจจุบัน (ณ วันที่ตอบแบบสอบถาม) อายุครรภ์เฉลี่ย 15.0 สัปดาห์		
4-12 สัปดาห์	93	50.5
13-24 สัปดาห์	62	33.7
25 สัปดาห์ขึ้นไป	29	15.8
ไม่ตอบ/ไม่รู้	8	-
2.2 จำนวนครั้งที่ตั้งครรภ์ (ไม่นับกรณีบุตรเสียชีวิต)		
1 ครั้ง	101	53.7
2 ครั้ง	66	35.1
3 ครั้ง	14	7.4
4 ครั้ง	7	3.7
ไม่ตอบ	4	-
2.3 อายุครรภ์เมื่อฝากครรภ์นี้ ครั้งแรก เฉลี่ยอายุครรภ์เมื่อฝากครรภ์ครั้งแรก 10.3 สัปดาห์		
0-12 สัปดาห์	139	78.5
13-24 สัปดาห์	32	18.1
25 สัปดาห์ขึ้นไป	6	3.4
ไม่ตอบ/ไม่รู้	15	-

ตารางที่3 แสดงข้อมูลการรับรู้สุขภาพช่องปากตนเองของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง

การรับรู้สุขภาพช่องปาก	จำนวนคน	ร้อยละ
สุขภาพช่องปากดี / ไม่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	30	15.8
มีปัญหาสุขภาพช่องปาก (ระบุปัญหาได้มากกว่า 1 ข้อ)	160	84.2
ฟันผุ / ฟันเป็นรู	96	50.5
มีหินปูน	92	48.4
มีกลิ่นปาก	33	17.4
เหงือกมีเลือดออก/เหงือกอักเสบ/เหงือกบวม	30	15.8
ฟันคุด	30	15.8
ปวดฟัน	16	8.4
ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ ฟันโยก เสียวฟัน แผลร้อนใน เจ็บเหงือกเวลาแปรงฟัน ฟันหน้ายังไม่ได้อุดถาวร จะใส่ฟันปลอม	7	3.7
ไม่ตอบ	2	-

ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์

คะแนนความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์อยู่ในระดับต่ำ ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.56 คะแนน (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.26) โดยหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 59.4 ตอบคำถามได้ถูกต้อง 1-2 ข้อ และร้อยละ 22.4 ตอบผิดหรือตอบไม่ได้ทุกข้อ (ตารางที่ 4) โดยประเด็นความรู้ที่กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 30 ตอบได้ถูกต้อง คือ เชื้อโรคฟันผุของแม่สามารถถ่ายทอดสู่ลูก (ร้อยละ 51.6) ช่วงอายุครรภ์ที่เหมาะสมในการรับบริการทันตกรรม (ร้อยละ 30.7) และประเด็นความรู้ที่กลุ่มตัวอย่างตอบผิดหรือตอบไม่ได้ 3 ลำดับแรกคือ ฟันผุระหว่างตั้งครรภ์เกิดจากลูกดิ่ง แคลเซียมไป (ร้อยละ 84.9) การเป็นโรครำมะนาดขณะตั้งครรภ์ อาจทำให้คลอดก่อนกำหนดหรือลูกมีน้ำหนักตัวน้อย (ร้อยละ 84.4) การอาเจียนบ่อยครั้งขณะแพ้ท้อง ทำให้ฟันสึกกร่อน (ร้อยละ 82.8) รายละเอียดดังตารางที่ 5

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลคือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ กับความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนระหว่างกลุ่ม ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง แยกตามจำนวนข้อคำถามความรู้ที่ตอบได้ถูกต้อง

จำนวนข้อคำถามความรู้ที่ตอบถูกต้อง	จำนวนคน	ร้อยละ
ตอบผิด/ตอบไม่ได้ทุกข้อ	43	22.4
ตอบถูก 1-2 ข้อ	114	59.4
ตอบถูก 3-4 ข้อ	30	15.6
ตอบถูก 5-6 ข้อ	5	2.6

ตารางที่ 5 แสดงร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างที่ตอบข้อคำถามความรู้สุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์

ข้อคำถาม	จำนวนผู้ตอบ (ร้อยละ) N=192 คน		
	ไม่รู้	ตอบถูกต้อง	ตอบผิด
5.1 การอาเจียนบ่อยๆขณะแพ้ท้อง ทำให้ฟันสึกกร่อนได้	45.8	17.2	37.0
5.2 ช่วงที่ท้องทำให้เหงือกบวม แดง อักเสบ เลือดออกง่ายกว่าช่วงไม่ได้ท้อง	39.6	25.5	34.9
5.3 ช่วงอายุท้องที่เหมาะสมในการทำฟันคือช่วงอายุท้องใด	47.4	30.7	21.9
5.4 เชื้อโรคจากฟันผุของแม่สามารถถ่ายทอดสู่ลูกได้	34.4	51.6	14.0
5.5 การเป็นโรครำมะนาดขณะท้อง อาจทำให้คลอดก่อนกำหนด ลูกน้ำหนักตัวน้อย	71.9	15.6	12.5
5.6 แม่ฟันผุนท้องเกิดจากลูกดิ่งแคลเซียมไปใช้	27.1	15.1	57.8

ตารางที่6 แสดงค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง แยกตามอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้	p value
อายุของหญิงตั้งครรภ์			
ต่ำกว่า 20 ปี	22	1.23	0.25 (one way ANOVA)
20-29 ปี	102	1.50	
30-39 ปี	61	1.80	
ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป	6	1.50	
ระดับการศึกษา			
ไม่ได้เรียน / ประถมศึกษา	11	1.00	0.21 (one way ANOVA)
มัธยมศึกษาตอนต้น	43	1.53	
มัธยมปลาย/ปวช/ปวส/อนุปริญญา	71	1.46	
ปริญญาตรีขึ้นไป	66	1.77	
อาชีพของหญิงตั้งครรภ์			
ไม่ได้ทำงาน/แม่บ้าน	45	1.49	0.221 (one way ANOVA)
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	43	1.47	
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	15	2.33	
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท	52	1.58	
เกษตรกร/ประมง	12	1.58	
รับจ้างทั่วไป	25	1.32	

การใช้บริการสุขภาพช่องปาก

ในช่วงก่อนตั้งครรภ์ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ28.6 ตอบว่าได้รับการทันตกรรมเป็นประจำอย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี ร้อยละ44.8 เคยไปรับบริการทันตกรรม และร้อยละ26.6 ไม่เคยไปใช้บริการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์เลย สำหรับการตัดสินใจมารับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ กลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ65.1 ตอบว่าจะไปรับบริการทันตกรรม โดยสถานบริการสุขภาพที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้บริการทันตกรรมมากที่สุด คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่5 (ร้อยละ36.5) และคลินิกเอกชน(ร้อยละ27.1) รายละเอียดดังตารางที่7

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการได้รับการบริการก่อนตั้งครรภ์คือ ระดับการศึกษา และอาชีพ ($p<0.05$) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เรื่องสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ระหว่างกลุ่ม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) โดยกลุ่มที่ไม่เคยใช้บริการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์เลย มีคะแนนค่าเฉลี่ยความรู้ต่ำที่สุด ดังตารางที่8

สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ตัดสินใจจะมารับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สิทธิการรักษา และการรับรู้สุขภาพช่องปากของตนเอง ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้สุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ของกลุ่มที่ตอบว่าจะมารับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ และกลุ่มที่ตอบว่าไม่ไป/ไม่แน่ใจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ($p<0.05$) โดยกลุ่มที่ตอบว่าไม่ไป/ไม่แน่ใจ เป็นกลุ่มที่มีคะแนนค่าเฉลี่ยสูงกว่า (รายละเอียดดังตารางที่9) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจจะมารับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ คือ การได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์ ($p<0.05$) โดยหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยรับบริการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์ตอบว่าจะมารับบริการทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์มากกว่ากลุ่มที่เคยรับบริการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์

ตารางที่7 แสดงข้อมูลด้านการใช้บริการสุขภาพช่องปากของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง

การให้บริการสุขภาพช่องปาก	จำนวนคน	ร้อยละ
7.1 การได้รับการทันตกรรม ก่อนตั้งครรภ์		
ไม่เคยทำฟันเลย	51	26.6
เคย แต่ไม่ใช่ทุกปี	86	44.8
ปีละ 1 ครั้ง	27	14.1
ปีละ 2 ครั้ง (ทุก 6 เดือน)	12	6.2
มากกว่า 2 ครั้งต่อปี	16	8.3
7.2 ท่านจะไปรับบริการทันตกรรม ระหว่างตั้งครรภ์หรือไม่?		
จะไปรับบริการทันตกรรม	125	65.1
ไม่ไป / ไม่แน่ใจ	67	34.9
7.3 ท่านจะไปรับบริการทันตกรรม ที่ใด? (เลือกได้หลายข้อ)		
รพ.ส่งเสริมสุขภาพ ศอ.5	70	36.5
คลินิกทันตกรรมเอกชน	52	27.1
โรงพยาบาลรัฐ	42	21.9
อื่นๆ / สถานที่ที่สะดวก	5	2.6

ตารางที่8 แสดงร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง แยกตามการได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์
ปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้สุขภาพช่องปากของตนเอง และค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้สุขภาพช่องปาก

ปัจจัย	จำนวน (คน)	ร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง ที่ได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์			p value
		ไม่เคยเลย	เคย แต่ไม่ใช่ทุกปี	อย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี	
จำนวนหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง	192	26.6	44.8	28.6	
อายุของหญิงตั้งครรภ์					0.33 ^a
ต่ำกว่า 20 ปี	22	36.4	45.5	18.2	
20-29 ปี	102	28.4	40.2	31.4	
30 ปีขึ้นไป	67	19.4	52.2	28.4	
(ไม่ตอบ 1 คน)					
ระดับการศึกษา					0.036 ^a
ไม่ได้เรียน/ประถมศึกษา/มัธยมต้น	54	38.9	42.6	18.5	
มัธยมปลาย/ปวช/ปวส/อนุปริญญา	71	26.8	46.5	26.8	
ปริญญาตรีขึ้นไป	66	16.7	43.9	39.4	
(ไม่ตอบ 1 คน)					
อาชีพของหญิงตั้งครรภ์					0.008 ^a
ไม่ได้ทำงาน/แม่บ้าน	45	42.2	40.0	17.8	
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	43	16.3	60.5	23.3	
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	15	6.7	46.7	46.7	
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท/ลูกจ้างรัฐ	52	23.1	34.6	42.3	
เกษตรกร/ประมง/รับจ้างทั่วไป	37	32.4	45.9	21.6	

ตารางที่8 แสดงร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง แยกตามการได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์
ปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้สุขภาพช่องปากของตนเอง และค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้สุขภาพช่องปาก

ปัจจัย	จำนวน (คน)	ร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง ที่ได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์			p value
		ไม่เคยเลย	เคย แต่ไม่ทุกปี	อย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี	
จำนวนหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง	192	26.6	44.8	28.6	
รายได้ของหญิงตั้งครรภ์					0.10 ^a
รายได้ไม่พอใช้	25	44.0	36.0	20.0	
รายได้พอใช้	167	24.0	46.1	29.9	
สิทธิการรักษา					0.16 ^a
ประกันสุขภาพถ้วนหน้า	51	37.3	33.3	29.4	
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	16	18.8	50.0	31.3	
ประกันสังคม	75	24.0	42.7	33.3	
ชำระเงินเอง	47	19.1	59.6	21.3	
การรับรู้สุขภาพช่องปากตนเอง					0.27 ^a
ไม่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	30	23.3	36.7	40.0	
มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	160	27.5	46.9	25.6	
(ไม่ตอบ 2 คน)					
ความรู้เรื่องสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์					
(จำนวนคน)	192	51	86	55	
คะแนนเฉลี่ย		1.2 ± 1.0	1.8 ± 1.2	1.6 ± 1.4	0.024 ^b

^a Pearson Chi-Square Test , ^b One Way ANOVA

ตารางที่9 แสดงร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง แยกตามการตัดสินใจมารับบริการสุขภาพช่องปากระหว่าง
ตั้งครรภ์ ปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้สุขภาพช่องปากของตนเอง การได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์
และค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้สุขภาพช่องปาก

ปัจจัย	จำนวน (คน)	ร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง		p value
		จะมารับบริการ ทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์	ไม่ไป / ไม่แน่ใจ	
จำนวนหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง	192	65.1	34.9	
อายุของหญิงตั้งครรภ์				0.33 ^a
ต่ำกว่า 20 ปี	22	72.7	27.3	
20-29 ปี	102	67.6	32.4	
30 ปีขึ้นไป	67	58.2	41.8	
(ไม่ตอบ 1 คน)				
ระดับการศึกษา				0.47 ^a
ไม่ได้เรียน / ประถมศึกษา	11	81.8	18.2	
มัธยมศึกษาตอนต้น	43	67.4	32.6	
มัธยมปลาย/ปวช/ปวส/อนุปริญญา	71	66.2	33.8	
ปริญญาตรีขึ้นไป	66	59.1	40.9	
(ไม่ตอบ 1 คน)				

ปัจจัย	จำนวน (คน)	ร้อยละของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง		p value
		จะมาใช้บริการ ทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์	ไม่ไป / ไม่แน่ใจ	
จำนวนหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง	192	65.1	34.9	
อาชีพของหญิงตั้งครรภ์				0.21 ^a
ไม่ได้ทำงาน/แม่บ้าน	45	75.6	24.4	
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	43	58.1	41.9	
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	15	46.7	53.3	
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท/ลูกจ้างรัฐ	52	63.5	36.5	
เกษตรกร/ประมง	12	83.3	16.7	
รับจ้างทั่วไป	25	64.0	36.0	
รายได้ของหญิงตั้งครรภ์				0.57 ^a
รายได้ไม่พอใช้	25	60.0	40.0	
รายได้พอใช้	167	65.9	34.1	
สิทธิการรักษา				0.65 ^a
ประกันสุขภาพถ้วนหน้า	51	66.7	33.3	
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	16	50.0	50.0	
ประกันสังคม	75	65.3	34.7	
ชำระเงินเอง	47	66.0	34.0	
การรับรู้สุขภาพช่องปากตนเอง				0.55 ^a
ไม่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	30	70.0	30.0	
มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	160	64.4	35.6	
(ไม่ตอบ 2 คน)				
การได้รับการทันตกรรมก่อนตั้งครรภ์				< 0.01 ^a
ไม่เคยเลย	51	88.2	11.8	
เคย แต่ไม่ทุกปี	86	62.8	37.2	
อย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี	55	47.3	52.7	
ความรู้เรื่องสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์				0.001 ^b
(จำนวนคน)		(125)	(67)	
คะแนนเฉลี่ย		1.3 ± 1.1	1.9 ± 1.4	

^a Pearson Chi-Square Test , ^b Independent Samples T Test

ปัญหาอุปสรรคต่อการมารับบริการสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์

สำหรับคำถามที่ให้หญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่าอุปสรรคหรือสาเหตุที่ทำให้ไปรับบริการรักษาทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ 5 ลำดับแรกคือ กลัวส่งผลเสียต่อบุตรในครรภ์(ร้อยละ27.1) ไม่มีเวลา/ไม่ว่างไปรับบริการ(ร้อยละ26.0) กลัวการทำฟัน(ร้อยละ23.4) คิดว่าขณะตั้งครรภ์ไม่สามารถรับบริการทันตกรรมได้(ร้อยละ18.2) และกลัวรักษาทันตกรรมนาน(ร้อยละ16.1) สอดคล้องกับคำตอบที่ได้รับสำหรับคำถามที่ให้กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบสิ่งที่เป็นปัญหามากที่สุดคำตอบเดียว พบว่า 5 ลำดับแรก คือ กลัวการทำฟัน(ร้อยละ20.5) ไม่มีเวลา/ไม่ว่างไปรับบริการ(ร้อยละ18.9) กลัวส่งผลเสียต่อบุตรในครรภ์(ร้อยละ18.0) กลัวรักษาทันตกรรมนาน(ร้อยละ10.7) และคิดว่าขณะตั้งครรภ์ไม่สามารถรับบริการทันตกรรมได้(ร้อยละ9.8)

ตารางที่10 แสดงอุปสรรค/สาเหตุที่ทำให้หญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างไม่ไปรับบริการระหว่างตั้งครรภ์

อุปสรรค/สาเหตุที่ทำให้ไม่ไปรับบริการ รักษาทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์	จำนวนคน	ร้อยละ
10.1 กรณีเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ (N ของแต่ละข้อ = 192 คน)		
กลัวว่าการทำฟันเป็นอันตรายต่อลูกในท้อง	52	27.1
ไม่มีเวลา / ไม่ว่าง	50	26.0
กลัวการทำฟัน	45	23.4
คิดว่าขณะท้องไม่สามารถทำฟันได้	35	18.2
กลัวทำฟันนาน	31	16.1
เดินทางไกล	29	15.1
แพ้ท้องจนมาไม่ไหว	14	7.3
มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย	11	5.7
ไม่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	11	5.7
อื่นๆ เช่น กลัวอาเจียน ไม่ทราบว่าจะต้องทำฟัน	6	3.1
ผู้ปกครองไม่ยอมให้ทำฟัน ไม่มีใครพามาทำฟัน		
10.2 กรณีเลือกตอบสิ่งที่เป็นปัญหามากที่สุด คำตอบเดียว (N รวมทุกข้อ = 122 คน)		
กลัวการทำฟัน	25	20.5
ไม่มีเวลา / ไม่ว่าง	23	18.9
กลัวว่าการทำฟันเป็นอันตรายต่อลูกในท้อง	22	18.0
กลัวทำฟันนาน	13	10.7
คิดว่าขณะท้องไม่สามารถทำฟันได้	12	9.8
เดินทางไกล	8	6.6
มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย	5	4.1
อื่นๆ เช่น กลัวอาเจียน ไม่ทราบว่าจะต้องทำฟัน	5	4.1
แพ้ท้องจนมาไม่ไหว	4	3.3
ไม่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	3	2.5
ไม่มีใครพามาทำฟัน	1	0.8
ผู้ปกครองไม่ยอมให้ทำฟัน	1	0.8

ข้อเสนอแนะต่อการจัดบริการสุขภาพช่องปาก

จากข้อคำถามปลายเปิด ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นที่หญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีการพัฒนาหรือปรับปรุงบริการรักษาทันตกรรมระหว่างตั้งครรภ์ พบว่าจำนวนคำตอบทั้งหมด 41 คำตอบ สามารถจัดกลุ่มได้ 6 ด้าน คือ ด้านชนิดบริการ(18 คำตอบ) ด้านช่องทางการรับบริการ(7 คำตอบ) ด้านระบบนัด(6 คำตอบ) ด้านความปลอดภัย(3 คำตอบ) ด้านค่าใช้จ่าย(3 คำตอบ) และด้านความพึงพอใจกับบริการปัจจุบัน(5 คำตอบ) รายละเอียดตามตารางที่11

ตารางที่11 แสดงข้อเสนอแนะหรือความต้องการของหญิงตั้งครรภ์กลุ่มตัวอย่าง

ข้อเสนอแนะ / ความต้องการ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบ (คน)
ด้านระบบนัด — อยากให้มีการนัดเวลา เพื่อที่จะได้มาทำฟันในวันเวลาที่นัดดังกล่าว และไม่ให้เกิดเวลารอคิวทำฟันเป็นเวลานาน — ไม่ให้นั่งรอนานๆ — แยกรักษาระหว่างคนท้อง กับคนไม่ท้อง รอนานๆมันน่าเบื่อค่ะ — นัดวันเวลาที่สามารถเข้าทำได้เลย ไม่ต้องรอนาน ใช้เวลาดำเนินการให้สั้นที่สุด เพราะนั่งนานๆไม่ค่อยไหว — ระบุคิวหรือนัดและให้คำปรึกษาแก่หญิงตั้งครรภ์ทุกคน — โทรบอกล่วงหน้า	6
ด้านช่องทางการรับบริการ — มีบริการทำฟันสำหรับคนท้องให้ทำฟันก่อน — แยกคนไข้เป็นส่วนๆ เด็ก ผู้ใหญ่ หญิงตั้งครรภ์ — แยกบริการระหว่างคนปกติกับหญิงตั้งครรภ์ — มีหน่วยบริการหญิงตั้งครรภ์นอกพื้นที่ — คลินิกนอกเวลา / นอกเวลาราชการ / นอกเวลา ตั้งแต่ 18.00-22.00 น.	7
ด้านชนิดบริการ — จัดกิจกรรมให้ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพช่องปากในระหว่างตั้งครรภ์ — ให้คำแนะนำเรื่องของการดูแลฟันขณะตั้งครรภ์ — อยากให้ความรู้สำหรับผู้หญิงตั้งครรภ์สำหรับการทำฟันระหว่างท้อง — ตรวจดูสุขภาพของฟันตั้งแต่เริ่มมาฝากครรภ์ เพราะจะได้รักษาให้ทันท่วงที — คอยดูแลช่องปากตามช่วงเดือนที่สามารถตรวจดูได้ — เช็การตรวจอย่างชัดเจน แนะนำปัญหา — การบริการที่รวดเร็ว — อยากให้สะดวกและรวดเร็วที่สุดเพราะเวลาท้องอาการมันไม่คงที่ อยากจะเวียนหัวก็มาเอง อยากจะอ้วกก็มาแบบไม่ได้ตั้งใจ	18

— ดูแล้วสมควรหรือไม่ ถ้าเห็นสมควร อยากให้ทำให้แก่หญิงตั้งครรภ์ได้เลย — ตรวจสอบสภาพฟัน / ตรวจสอบสภาพช่องปาก — ให้คำแนะนำในการทำฟัน — อยากให้แนะนำเรื่องการทำฟันและช่องปาก — อยากให้มีบริการตรวจฟันและรักษาฟันให้กับผู้ฝากครรภ์ — แนะนำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลฟันระหว่างตั้งครรภ์ — ควรให้คำแนะนำที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย — ดูแลช่องปาก การเข้ายาที่หญิงตั้งครรภ์สามารถใช้ได้ เพราะมีอาการปวดฟันหลายซี่อย่างต่อเนื่อง — ถ้าหากพบฟันผุในช่วงครรภ์ ถ้าทำได้ก็อยากให้ลงมือทำ	
ด้านความปลอดภัย — ยังไงก็ได้ ขอให้ปลอดภัยต่อตัวเองและเด็กในท้อง — ดูแลให้ดีที่สุดปลอดภัยทั้งแม่และลูก — สะดวก ปลอดภัยสำหรับเราและลูก	3
ด้านค่าใช้จ่าย — บริการฟรี / มีการทำฟันฟรี / ทำฟันฟรี	3
ด้านความพึงพอใจกับบริการปัจจุบัน — บริการประทับใจ — พุดจาดี เรียบร้อย ตอบคำถามที่เราถามและที่เราไม่รู้ — หมอและพยาบาลยิ้มแย้มแจ่มใสก็โอเคแล้ว — แบบที่บริการอยู่ก็ดีอยู่แล้ว / ตามการรักษาปกติ	5
รวม	41

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในงานประจำ

1. พัฒนาศักยภาพส่งเสริมป้องกันสุขภาพช่องปากหญิงตั้งครรภ์ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่5 ราชบุรี ให้สอดคล้องกับความต้องการของหญิงตั้งครรภ์ที่มารับบริการ เช่น จัดช่องทางพิเศษที่มีความสะดวกรวดเร็ว ลดระยะเวลารอคอย จัดช่วงเวลาเปิดบริการสุขภาพช่องปากให้เหมาะสมกับหญิงตั้งครรภ์ ฯลฯ

2. พัฒนาข้อมูลสารสนเทศ (information) และช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ แก่ไขความเข้าใจที่ผิด เสริมความรู้ทัศนคติที่ถูกต้อง และตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพช่องปากในระหว่างตั้งครรภ์

3. พัฒนาข้อเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบริการส่งเสริมป้องกันสุขภาพช่องปากแก่หญิงตั้งครรภ์ ให้มีการเชื่อมโยงประสานระหว่างหน่วยบริการปฐมภูมิ ที่ให้บริการส่งเสริมป้องกัน และโรงพยาบาลแม่ข่าย ซึ่งให้บริการรักษาทันตกรรม (การบริการก่อนการส่งต่อ การติดตามขณะส่งต่อ และการรับส่งต่อทั้งไปและกลับ)

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มอนามัยแม่และเด็ก สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. 2559. คู่มือโรงเรียนพ่อแม่ เพื่อลูกรัก “สุขภาพดี สมองดี อารมณ์ดี มีความสุข”. กรุงเทพมหานคร: (ฉบับปรับปรุง ครั้งที่2) โรงพิมพ์นิวธรรมดาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด
- กลุ่มอนามัยแม่และเด็ก สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. 2558. สมุดบันทึกสุขภาพ แม่และเด็ก. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- กองทันตสาธารณสุข สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร. 2554. แนวทางเวชปฏิบัติทางทันตกรรมสำหรับคลินิก ทันตกรรม สำนักอนามัย. นนทบุรี: พิมพ์ที่ร้านธนพรพาณิชย์
- กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. 2550. แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากเด็กปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักกิจการองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. พิมพ์ครั้งที่ 2
- ชนัญฐิตา สืบสิทธิ์คาร, สุธิตา กันหา, อรพรรณ นามมนตรี, ณัฐจินันท์ ทองปฐมวงศ์. สภาวะฟันผุและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเข้ารับบริการทันตกรรมของหญิงตั้งครรภ์ โรงพยาบาลสังคม จังหวัดหนองคาย. วารสารทันตภิบาล ม.ค.- มี.ย. 2560 ; ปีที่28 ฉบับที่1 : หน้า 60 - 72.
- ไพรัช ตั้งยิ่งยง, มณฑนา ฉวรรณกุล. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะปริทันต์อักเสบของมารดากับทารกน้ำหนักแรกเกิดน้อย. ว.ทันต มหิดล 2550 ; ปีที่27 ฉบับที่2 : หน้า 127 – 136.
- ภัทราภรณ์ หัสดีเสวี. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมาใช้บริการทันตกรรมของหญิงตั้งครรภ์ในโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; 2554.
- สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. 2550. คู่มือการดำเนินงานโครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว ภายใต้ชุดสิทธิประโยชน์หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ด้านส่งเสริม ป้องกัน และเฝ้าระวังการเจ็บป่วย กลุ่มหญิงมีครรภ์และเด็กแรกเกิด – 5 ปี พ.ศ.2551. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ